

Trekvlinders in 2000 en recente adventieve vondsten (Lepidoptera). Eenenzestigste jaarverslag

In dit eenenzestigste jaarverslag wordt een overzicht gegeven van de in het jaar 2000 waargenomen trekvlinders in Nederland. Door 153 vrijwilligers zijn 29 soorten waargenomen. Met name talrijk waren oranje luzernevlinder, atalanta, distelvlinder, koolmotje, grote worteluil en *Helicoverpa armigera*, terwijl de aantallen van gele luzernevlinder, gamma-uil en kolibriefvlinder juist lager leken. Ook zijn enkele voor ons land zeldzame vlinders gezien en worden er zeven soorten adventieven gemeld die sinds 1998 in ons land zijn waargenomen. Eén inheemse, zwervende soort wordt besproken.

Entomologische Berichten 63(1): 14-20

Inleiding

Trekvlindergegevens worden jaarlijks bijeengebracht door vrijwillige waarnemers en werkgroepen in heel Nederland. De waarnemers, en daarmee ook de waarnemingen, zijn echter meestal niet gelijkmatig over het land verspreid. Bovendien herkennen niet alle waarnemers alle Nederlandse trekvlindersoorten, zodat in veel gevallen uitsluitend de bekendste soorten, bijvoorbeeld atalanta (*Vanessa atalanta*) (Linnaeus), distelvlinder (*V. cardui*) (Linnaeus) en gamma-uil (*Autographa gamma*) (Linnaeus), worden gemeld. De trekvlinderregistratie wordt echter elk jaar op een zodanige wijze uitgevoerd dat de aantallen over de jaren heen met elkaar kunnen worden vergeleken.

Het huidige overzicht is anders dan voorheen, omdat gekozen is voor een meer praktische en beknopte opzet. De tabel met de aantallen per decade is gebleven, maar thans wordt niet meer bij elke soort een uitvoerige beschrijving gegeven; dat gebeurt alleen bij opmerkelijke waarnemingen. Mocht u toch, om een duidelijk omschreven reden, behoefte hebben aan meer informatie over aantallen en data, dan kunt u zich wenden tot de auteur.

De provincies van de vindplaatsen worden in de tekst als volgt afgekort: Groningen (Gr), Friesland (Fr), Drenthe (Dr), Overijssel (Ov), Gelderland (Ge), Utrecht (Ut), Flevoland (Fl), Noord-Holland (NH), Zuid-Holland (ZH), Zeeland (Zl), Noord-Brabant (NB) en Limburg (Li).

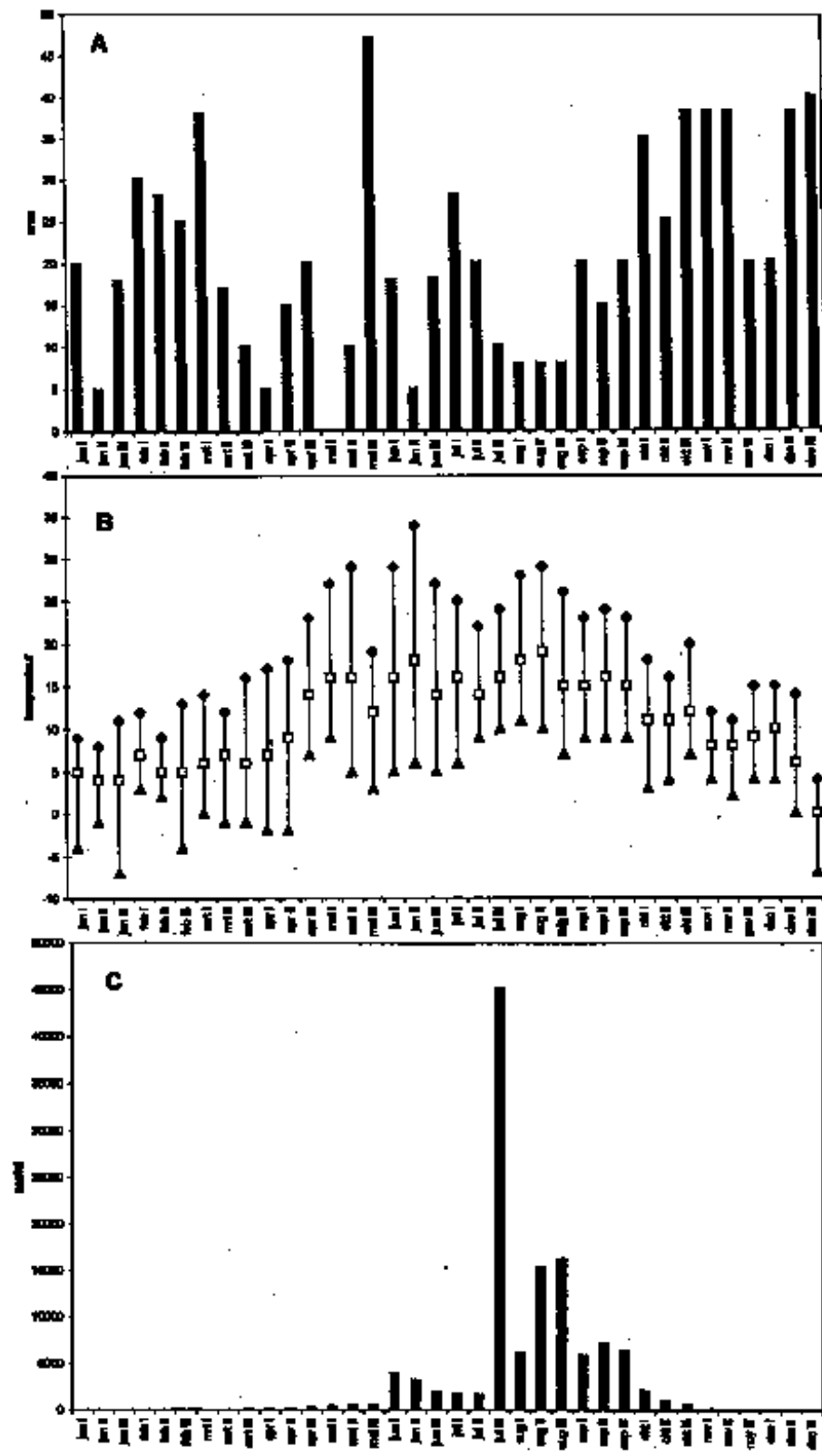
Rob de Vos

Trekvlinderregistratie Nederland
onderdeel van Werkgroep vlinderfaunistiek
Zoölogisch Museum Amsterdam
sectie Entomologie
Plantage Middenlaan 64
1018 DH Amsterdam
rvos@science.uva.nl

Het weer in 2000 en de invloed ervan op de migranten

Het jaar 2000 was gemiddeld warm en nat (figuur 1). Het warme karakter van het jaar blijkt reeds uit de maanden januari tot en met juni, die alle warmer waren dan gemiddeld. Januari was droog, februari en de eerste decade van maart juist zeer nat. Eind maart was het enkele dagen vrij koud, maar in april stegen de temperaturen weer en vooral in de laatste decade werd het warm en bleef het vrij droog. Deze warme periode strekte zich uit tot in mei, maar de laatste decade van deze maand was koel. Vooral in het zuidelijk deel van Nederland was er lokaal veel wateroverlast als gevolg van zware buien. Juni begon met zeer zware buien in het zuidoosten van het land. Het was wederom warm, maar het temperatuurverloop was zeer grillig. Op 19 en 20 juni werd meer dan 30° Celsius gemeten. Juli was gemiddeld koud met veel buien, maar in augustus keerde de warmte terug, met op de 13e hoge temperaturen. Er kwamen regelmatig hevige onweersbuien voor. September was zeer warm en ook oktober en november waren warmer dan gemiddeld. Eind oktober en de eerste decade van november waren zeer nat. December begon zacht, maar de tweede helft van de maand daalde de temperatuur flink en op 17 december werd in De Bilt de eerste vorst gemeten. De laatste decade viel er op veel plaatsen sneeuw (KNMI, 2001).

Hoewel de atalanta en de distelvlinder reeds vanaf april in aantal werden gezien vond de eerste flinke aantalstoename plaats in de eerste decade van juni, dus direct na de koude periode van eind mei. Daarna namen deze en andere trekvlindersoorten geleidelijk in aantal af, waarschijnlijk als gevolg van het koude weer in juli. Echter, in de laatste decade van juli nam het aantal waarnemingen explosief toe. Dit is vooral toe te schrijven aan de invasie van enorme aantallen

Figuur 1. Weersomstandigheden in 2000, waargenomen te De Bilt (gegevens Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut, 2001) en totaal aantal waargenomen trekvlinders. **A.** Neerslagduur per decade in uren. **B.** Gemiddelde (vierkantjes), minimum (driehoekjes) en maximumtemperatuur (ruitjes) per decade in graden Celsius. **C.** Totaal aantal gemelde trekvlinders per decade in 2000.

Weather in 2000 as recorded in De Bilt, Utrecht (Royal Netherlands Meteorological Institute, KNMI 2001), and the total number of migrant lepidopterans recorded. A. Precipitation per decade, in hours. B. Average (squares), minimum (triangles) and maximum (diamonds) temperature per decade (degrees Celsius). C. Total number of migrant lepidopterans recorded in 2000, per decade.

koolmotjes (*Plutella xylostella* (Linnaeus)). Merkwaardig is dat dit slechts kort duurde, want in de volgende decade waren de aantallen weer 'vrij normaal' te noemen. Een reden voor de plotselinge toename van koolmotjes in de derde decade van juli, die wat weer betreft beslist niet uitzonderlijk was, is niet te geven. Omdat het warme weer tot in september en oktober aanhield bleven de waargenomen aantallen trekvlinders hoog. De atalanta is de enige vlinder die in elke decade van het jaar gezien is (op drie winterdecaden na), zelfs tot en met half december.

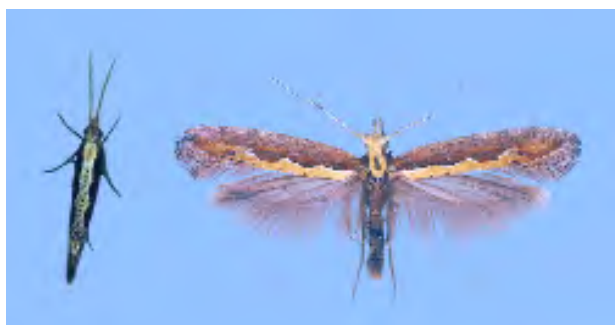
Opgemerkt dient te worden dat de neerslagduur (fig. 1A) niet alleen zijn weerslag heeft op het al of niet verschijnen van trekvlinders, maar ook op de activiteit van de waarnemers. De pieken van waargenomen trekvlinders na zo'n natte periode (zie figuren 1A en 1C) zou daarvan mede het gevolg kunnen zijn.

Opmerkelijke waarnemingen

***Plutella xylostella* (Linnaeus)** (figuur 2)- Het koolmotje was in het jaar 2000 zeer talrijk; met ruim 47.000 exemplaren is het, sinds de telling van dit kleine vlindertje in 1957 begon, het op een na beste jaar, want in 1997 werden maar liefst bijna 150.000 exemplaren gemeld. Met name in de derde decade van juli was de vlinder massaal aanwezig en kon plaatselijk met honderden tegelijk van de planten worden opgejaagd. De vakantieperiode was nog in volle gang, dus veel waarnemers waren vermoedelijk niet thuis, anders was het totaal aan waargenomen exemplaren beslist veel hoger geweest. Waarom de invasie zo plotseling begon en ook even plotseling weer ophield (tabel 1) is onduidelijk, omdat ook de weersomstandigheden er ogenschijnlijk geen aanleiding toe gaven. Opvallend is het lage aantal dat bij onze zuiderburen is waargenomen: slechts 470 stuks (Vanholder 2000). Vandemaële (2000) maakt echter duidelijk dat er wel degelijk een invasie in België heeft plaatsgevonden, maar dat die door gebrek aan bekendheid door veel waarnemers over het hoofd is gezien.

Tabel 1. Waargenomen aantallen trekvinders per decade in 2000. * = eieren, rupsen en/of poppen; - = geen waarnemingen.
Butterflies and moths recorded in 2000. * = eggs, caterpillars and/or pupae; - = not recorded.

soort	januari			februari			maart			april			mei			juni			juli	
	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II
<i>Plutella xylostella</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	3	17	192	47	70	165*	832	469	86	244*	428*	
<i>Zeiraphera griseana</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-
<i>Loxostege sticticalis</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-	1
<i>Uresiphita gilvata</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Udea ferrugalis</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	1
<i>Nomophila noctuella</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	2	-	-	2	6	8	8	-	-
<i>Palpita unionalis</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Colias croceus</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	12	3	1	1	-
<i>Colias hyale</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	2	-	-	-	-	-
<i>Danaus plexippus</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Vanessa atalanta</i>	1	2	3	1	7	7	19	66	45	80*	163	161	95	784*	1206	1011*	792*	806*		
<i>Vanessa cardui</i>	-	-	-	-	-	-	2	2	-	94	225*	227*	49*	309	318*	242	282	201*		
<i>Rhodometra sacraria</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Orthonama obstipata</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-
<i>Acherontia atropos</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-
<i>Agrius convolvuli</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2	1	-	-	-
<i>Macroglossum stellatarum</i>	1	-	-	1	-	-	1	-	1	3	-	-	1	10	34	34	33	24		
<i>Hyles euphorbiae</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Autographa gamma</i>	-	-	-	-	-	*	-	-	1*	3	17	73	191	1981	1195	486	327*	146*		
<i>Trichoplusia ni</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Chrysodeixis chalcites</i>	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-
<i>Spodoptera exigua</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
<i>Heliothis peltigera</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	-	-	-	-
<i>Helicoverpa armigera</i>	-	-	-	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
<i>Mythimna vitellina</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Mythimna unipuncta</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
<i>Peridroma saucia</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Agrotis ipsilon</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	4	5	9	12	7	7	25	35		
<i>Lithosia quadra</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	12	-	1	2		

Figuur 2. Het koolmotje (*Plutella xylostella*). Foto's: Joke Stuurman (links) en Marjan van Dam.
The Diamond Back.

Uresiphita gilvata (Fabricius) (figuur 3) - In de rapporten tot en met 1989 werd het voorkomen van deze soort onder de naam *U. polygonalis* (Denis & Schiffermüller) beschreven. Een zeldzame trekvlinder in ons land, die hier slechts vijfmaal eerder is gezien: in 1951, 1958, 1989, 1998 en 1999. Het lijkt er dus op dat de vlinder ons land wat frequenter aandoet. Het exemplaar uit 2000 werd op 2 augustus te Steyl (Li) gevangen en gefotografeerd door C. Ottenheijm.

Palpita unionalis (Hübner) - Deze fraaie witte vlinder met doorschijnende vleugels is onmiskenbaar. Hij zal dus niet snel over het hoofd worden gezien. Dat er meestal slechts één exemplaar per jaar (en niet eens elk jaar) wordt gezien geeft aan dat de vlinder in onze streken zeldzaam is. De laat-

ste waarneming stamt uit 1998. In 2000 werd een exemplaar gevangen door H. Nagel (Brabantse Vlinderwerkgroep PALM) in De Kaaistoep bij Tilburg op 30 september.

Colias croceus (Fourcroy) - De oranje luzernevlinder heeft sinds 1967 in Nederland niet zo goed gevlogen als in 2000: er werden 1685 exemplaren geteld. Opvallend is de plotse toename in augustus, toen in alle decaden vrijwel gelijke aantallen zijn gezien. Na augustus namen de aantallen weer flink af. Het laatste exemplaar werd op 10 november te Heikant (Zl) gezien door E. Taelman.

Figuur 3. *Uresiphita gilvata*, een zeldzame trekvlinder die tot nu slechts zesmaal in Nederland is waargenomen. Foto: Marjan van Dam
Uresiphita gilvata, a rare migrant which until now has been recorded only six times in The Netherlands.

Tabel 1 (vervolg).
Table 1 (continued).

soort	juli			augustus			september			oktober			november			december		totaal
	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II			
<i>Plutella xylostella</i>	43061*	1139	200	147	80	53	60	26	33	49	3	3	2	2	-	47411		
<i>Zeiraphera griseana</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3		
<i>Loxostege sticticalis</i>	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7		
<i>Uresiphita gilvata</i>	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1		
<i>Udea ferrugalis</i>	1	2	2	17	34	26	20	5	11	11	2	2	3	-	-	139		
<i>Nomophila noctuella</i>	5	35	137	132	75	48	1253	787	186	69	1	-	-	-	-	2758		
<i>Palpita unionalis</i>	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1		
<i>Colias croceus</i>	10	375	481	463	88	32	73	85	36	17	1	-	-	-	-	1685		
<i>Colias hyale</i>	1	4	30	22	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	68		
<i>Danaus plexippus</i>	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1		
<i>Vanessa atalanta</i>	1315*	2507*	7778*	8196*	4495*	5942*	3932*	868	476	340*	72	8*	10	3	2	41194		
<i>Vanessa cardui</i>	288	593	1450*	979*	234*	331	514*	116	73	32	1	-	-	2	-	6564		
<i>Rhometra sacraria</i>	-	-	-	1	2	-	2	1	2	-	-	-	-	-	-	9		
<i>Orthonama obstipata</i>	-	-	1	-	-	-	4	3	1	-	-	-	-	-	-	11		
<i>Acherontia atropos</i>	1	2	-	1	2	1	2	1	-	-	2	-	-	-	-	14		
<i>Agrius convolvuli</i>	-	1*	1*	5*	5	5*	4	3	-	-	1	-	-	-	-	29		
<i>Macroglossum stellatarum</i>	17	11	8	13	8	35	20	11	2	3	-	-	-	-	-	271		
<i>Hyles euphorbiae</i>	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1		
<i>Autographa gamma</i>	434	1533	5208*	6073	766	543	303	62	26	22	2	1	-	1	-	19394		
<i>Trichoplusia ni</i>	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1		
<i>Chrysodeixis chalcites</i>	1	9	32	24	24	38	17	1*	1*	2	-	-	-	-	-	157		
<i>Spodoptera exigua</i>	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	3		
<i>Heliothis peltigera</i>	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	4		
<i>Helicoverpa armigera</i>	-	-	-	-	-	-	8	2	-	1	-	-	-	-	-	16		
<i>Mythimna vitellina</i>	-	-	-	-	-	1	2	1	-	-	-	-	-	-	-	4		
<i>Mythimna unipuncta</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2		
<i>Peridroma saucia</i>	-	-	-	-	1	1	3	10	19	16	-	1	-	-	-	52		
<i>Agrotis ipsilon</i>	26	32	25	61	100	121	164	133	81	48	2	-	-	2	-	900		
<i>Lithosia quadra</i>	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	19		

Danaus plexippus (Linnaeus) - Een absolute verrassing in 2000 is de monarchvlinder. Het exemplaar werd door twee personen op 7 oktober, onafhankelijk van elkaar, gezien in de woonwijk De Kluyskamp te Nijmegen (A. Plag). Het is het vijfde exemplaar voor Nederland. Het valt natuurlijk niet te bewijzen dat het hier werkelijk om een migrant gaat, want er worden tegenwoordig veel exotische vlinders in Nederland gekweekt en zelfs losgelaten, getuige de merkwaardige tropische adventieve vondsten die de laatste tijd in toenemende mate worden gedaan. Dat loslaten berust waarschijnlijk op goede bedoelingen, maar men beseft dan niet dat men in feite aan faunavervalsing doet en dat dit bij de Faunawet niet is toegestaan. Bovendien worden hierdoor inventarisaties en onderzoeken, zoals de trekvlinderregistratie, zodanig verstoord dat men soms moet besluiten gegevens niet meer op te nemen omdat ze niet meer betrouwbaar zijn. Zelfs het loslaten van uit het buitenland afkomstige exemplaren van inheemse soorten kan leiden tot verstoring van de 'gene flow', waardoor in extreme gevallen vervlakking optreedt van geografisch geïsoleerde kenmerken.

Nymphalis antiopa (Linnaeus) - De rouwmantel is geen echte trekvlinder, maar kan zich wel over grote afstanden verplaatsen. De vlinder vertoont regelmatig massaal zwerfgedrag, zoals enkele jaren geleden bleek. Daarna werden nog elk jaar, maar in afnemende mate, exemplaren in Nederland gezien. Het is onduidelijk of dit zwervers zijn of dat ze afkomstig zijn uit in ons land nieuw gevestigde populaties. In 2000 werden slechts drie exemplaren gemeld: op 21 april te Loon op Zand (NB) (J.T. Smit), op 6 mei in de Groene Pol-

len op Terschelling (P.J. Zumkehr) en op 7 mei te Bakkum (NH) (P. van Dam). Of de rouwmantel nu weer uit ons land aan het verdwijnen is of dat misschien niet alle waarnemingen aan ons worden doorgegeven ('het zijn immers geen trekvlinders') zal moeten blijken. Blijft u daarom toch alle waarnemingen over de rouwmantel aan ons doorgeven.

Vanessa atalanta (Linnaeus) - Sinds het begin van de trekvlinderregistratie werden nog niet eerder zoveel atalanta's waargenomen in Nederland. Ruim 40.000 is zo'n 10.000 exemplaren meer (dat is op zichzelf al meer dan het jaartotaal van de meeste jaren!) dan in 1999, wat toch ook al erg hoog was. De atalanta werd in elke decade (op drie na) van het jaar waargenomen. De waargenomen exemplaren in januari tot en met maart betreffen ongetwijfeld overwinteraars. Daarna nemen de aantallen zodanig toe dat er sprake van immigratie moet zijn geweest. De eerste generatie immigranten vertoonde een piek in midden juni; de zomergeneratie was uitermate talrijk met een hoogtepunt in de derde decade van augustus. Tot in oktober was de vlinder vrij talrijk. Er werden honderden rupsen waargenomen: 375 in het hele land gemeld van juni tot en met oktober en een schatting van 'honderden' rupsen op 12 juni te Hee, Terschelling (A. Plag). Het is zeer waarschijnlijk dat er een derde generatie is geweest, getuige de vondst van zoveel (late) rupsen en het lang doorvliegen van de soort. Bovendien zijn er laat in het jaar nog verse vlinders waargenomen en werden er twee late poppen gevonden: een op 29 augustus te Nunspeet (J.F. Nève, via de Vlinderstichting) en een op 23 oktober te Oosthuizen (K. & J. de Boer). Onze zuiderburen hebben van onze

'atalantaplaag' niet veel gemerkt. Vanholder (2000) noemt het Belgische jaartotaal (6403 exemplaren) 'mager'.

Vanessa cardui (Linnaeus) - De distelvlinder heeft het in 2000 niet slecht gedaan. Als we het extreme resultaat van 1996 (64.000 exemplaren) even buiten beschouwing laten dan is ruim 6500 vlinders het beste resultaat sinds 1988. Van de distelvlinder werden geen overwinteraars gemeld. De aantallen namen vrij plotseling toe vanaf eind april, zakten door de slechte weersomstandigheden even in aan het einde van mei, en bleven daarna tot midden augustus op een constant niveau. In de tweede en derde decade van augustus nam hij wederom in aantal toe. Ook van de distelvlinder is waarschijnlijk een derde generatie tot ontwikkeling gekomen, getuige de kleine opleving in eind september en de waarnemingen in november en december. Er werden 47 rupsen gevonden.

Rhometra sacra (Linnaeus) - Zoals gewoonlijk worden de meeste waarnemingen van deze soort langs de westkust gedaan, maar dit jaar werden er ook op ongebruikelijke vind- plaatsen exemplaren waargenomen: op 16 mei te Westerlee (Gr) (Vlinderwerkgroep Stad & Ommelaand), op 27 september in De Kaaistoep (NB) (F. Post) en op 30 september te IJze- voorde bij Doetinchem (J.H.H. Zwier). De vangst op 16 mei is ongewoon vroeg. De zes andere vangsten stammen uit het zuidwesten van ons land: Cadzand-Bad (F. Post (Vlinderwerk- groep PALM) en Vlinder- en Libellenwerkgroep Zeeland), Oost Souburg (A.M. Baaijens) en Kortgene (J. van Vuure).

Orthonama obstipata (Fabricius) - Met een totaal van elf exemplaren wordt het totaal van 1996 en 1998 geëvenaard en is dit het beste sinds 1969. De meeste exemplaren worden altijd in Zeeland waargenomen, ditmaal in Oost Souburg (A.M. Baaijens), Dishoek (F. Post) en Kortgene (J. van Vuure). Er waren ook waarnemingen in De Kaaistoep bij Tilburg (NB) (Vlinderwerkgroep PALM), Susteren (Li) (M. Delnoye) en Twello (Ge) (J.B. Wolschrijn).

Macroglossum stellatarum (Linnaeus) - Het seizoen voor de kolibrievlinder zag er aanvankelijk goed uit. Er waren waarnemingen van enkele overwinteraars: nota bene op 1 januari zag F. Smit, bij voor januari zeer zachte weersomstandigheden, te Warmenhuizen (NH) een wel heel vroeg exemplaar in de buitenlucht; op 22 februari werd door M. Vos te Smitshoek (ZH) een exemplaar gezien; op 31 maart werd een exemplaar waargenomen te Groot Ammers (ZH) (J. Tromp, via de Vlinderstichting). Vanaf begin juni leken de resulaten veelbelovend en werden diverse meldingen gedaan. Een invasie leek op komst, maar niets bleek minder waar: het koude weer in juli heeft vermoedelijk een beter resultaat verhinderd, want na juni vielen de waargenomen aantallen erg tegen. Een jaartotaal van 272 vlinders is een gemiddelde score.

Hyles euphorbiae (Linnaeus) - Op 10 augustus werd door J. Voogd in Nieuwegein een mannetje van de wolfsmelkpijlstaart aangetroffen op het gaas van een van zijn kweekkooien waarin een wijfje uit Frankrijk was uitgekomen. Het mannetje is mogelijk op de feromonen van het wijfje afgekomen en aangezien het raam van de kweekruimte altijd openstaat kon het mannetje de kooi vinden. Een zeer opmerkelijke vondst, omdat de wolfsmelkpijlstaart geen inheemse

soort is en met name in het westen van ons land hoogst zelden als dwaalgast wordt waargenomen. In 1998 werd voor het laatst een exemplaar in Nederland waargenomen.

Autographa gamma (Linnaeus) - De gamma-uil had in 2000 een matig jaar: het totaal van ruim 19.000 vlinders is een gemiddeld resultaat. Opmerkelijk is dat er geen overwinteraars - de vlinders zijn gemeld maar wel vroege rupsenvondsten. Op 13 maart werden drie rupsen te Austerlitz (Ut) gevonden (H. Bouter, via de Vlinderstichting) en op 19 april een rups te Assendelft (NH) door J. Stuurman-Huitema, terwijl de eerste vlinder op 18 april werd gezien te Nijmegen (P.H.C. Lina, via de Vlinderstichting). Het verloop van de aantallen kende een duidelijke piek in de eerste decade van juni (eerste generatie) en in de laatste decade van augustus (tweede generatie). Of er ook een derde generatie tot ontwikkeling is gekomen is niet duidelijk, omdat er vanaf de zomer maar weinig rupsen werden gevonden en ook de totalen per decade hier geen aanwijzing voor geven. Wel werden er nog tot in november gamma-uilen waargenomen. Het laatste exemplaar is gemeld van 2 december te Middelharnis (ZH) (P. Vroegindeweyj).

Trichoplusia ni (Hübner) - Van deze zeer zeldzame trekvlinder werden eerder slechts vijf exemplaren in Nederland waargenomen: in 1958, 1968, 1982 (twee exemplaren) en 1997. Het zesde exemplaar werd door J. Stuurman-Huitema op 19 september te Zaandijk (NH) gevangen.

Chrysodeixis chalcites (Esper) - De Turkse mot, zoals deze soort ook wel wordt genoemd, is sinds jaren weer wat meer waargenomen en zal menig (glas)tuinder zijn wenkbrauwen doen fronsen. Zoals bekend kunnen de rupsen van deze vlinder schadelijk zijn voor diverse gewassen en met name in de glastuinbouw wordt deze vlinder al jaren bestreden. Opmerkelijk is dat behalve in het Westland, waar hij altijd talrijk is, de vlinder nu ook in delen van Noord Brabant veelvuldig is gevangen: in De Kaaistoep en in Tilburg in totaal 67 exemplaren (Vlinderwerkgroep PALM)! De soort werd hier voorheen nooit gevangen en het is dus zeer waarschijnlijk dat dit migranten betreffen en geen ontsnapte dieren uit kassen. Bovendien zijn in ons land in totaal 158 exemplaren geteld, meer dan het dubbele van wat we gewoon waren in de afgelopen vier jaren.

Helicoverpa armigera (Hübner) - Van *Helicoverpa armigera* werden niet eerder zoveel exemplaren in het veld waargenomen. Alle veldwaarnemingen kwamen uit het zuidwesten van het land: Brielle (ZH) (P.J. Rooij), Kortgene (ZI) (J. van Vuure), Dishoek (ZI) (F. Post), Oost Souburg (ZI) (A.M. Baaijens) en Wissenkerke (ZI) (Vlinder- en Libellenwerkgroep Zeeland). Op lilies uit Kenya vond C.G.A.M. Naves op 23 februari vier rupsen, maar het uitkweken mislukte.

Agrotis ipsilon (Hufnagel) - Sinds 1985 is het aantal waargenomen grote worteluil niet zo hoog geweest. Ook is er weer een aantal voorjaarsdieren waargenomen - de eerste generatie, die vroeger niet veel werd gezien - maar de tweede generatie was toch het meest talrijk. Vanaf juli en augustus namen de aantallen wat toe, maar vanaf september kwam de migratie pas goed op gang: tot eind oktober zijn vrij hoge aantallen geteld. Zelfs in december werden nog twee exemplaren gezien: op 1 december te IJzevoorde (bij Doetinchem) (J.H.H. Zwier) en op 7 december te Apeldoorn (J. Kerseboom).

Lithosia quadra (Linnaeus) - Het voorkomen van de vier-vlak- vlinder in Nederland heeft een onregelmatig verloop gehad. Lange tijd is de vlinder als inheems beschouwd, hoewel bekend was dat het een zwerflustige vlinder was. Lempke (1969) spreekt van een 'zonder twijfel thuishoren op de Veluwe', vooral bij Hoenderloo. Aantallen werden daarom niet nauwkeurig bijgehouden; uitsluitend buiten de Veluwe waargenomen exemplaren werden meegeteld. Juist sinds die uitspraak van Lempke bleek er met deze soort in Nederland iets te gebeuren. Lempke vermeldde nog exemplaren uit 1971 (twee), 1972 (een), 1973 (21) en daarna niets meer, tot in 1981 weer een exemplaar werd gezien, nota bene ver van de Veluwe in Stein (Li) (Lempke 1982). Vervolgens werd nog een exemplaar gemeld in 1984 en daarna was het weer stil. Het is daarom jammer dat er tussen 1969 en 1980 niet nauwkeuriger is geïnventariseerd op deze soort, want vermoedelijk is juist toen de populatie op de Veluwe verdwenen.

Het is daarom een grote verrassing dat dit jaar weer waarnemingen zijn gedaan. Maar liefst 19 exemplaren werden gezien, voornamelijk in Noord-Brabant door F. Post (Vlinderwerkgroep PALM) in De Rips (twaalf exemplaren in juni, juli en augustus), De Loonsche Duinen (drie op 9 juni), De Brand (19 juni) en in De Kaaistoep (20 juni). Twee exemplaren werden dieper in ons land waargenomen: op 20 juni een exemplaar te Muiderberg (NH) (A. van Tuijl) en op 1 juli in het Blauwe Bos bij Haulerwijk (Fr) naast de vlinderval van H. ten Holt, tijdens de gezamenlijke veldexcursie van de NEV-secties 'Ter Haar' en 'Snellen'. Het is nu afwachten of de viervlakvlinder zich ook in de komende jaren weer laat zien of misschien zelfs weer een populatie weet op te bouwen. Volgens Vanholder (2000) is deze soort ook in Groot-Brittannië zwerfend aangetroffen.

Adventieve vondsten

De meest merkwaardige vondsten waarvan wij in toenemende mate meldingen krijgen zijn exotische vlinders die op eigen kracht hier nooit gekomen kunnen zijn en waarvan mag worden aangenomen dat ze niet doelbewust hier zijn gebracht. Het betreft veelal verstekelingen in schepen, containers, bagage en handelsproducten, maar soms is de herkomst of het vervoermiddel onbekend.

In de naamlijst van Kuchlein & De Vos (1999) worden 63 adventieve soorten opgevoerd, maar vermoedelijk is dit slechts een klein deel van het werkelijk gevonden aantal. Veel ervan worden waarschijnlijk ongedetermineerd in collecties opgeborgen of helemaal niet bewaard en gemeld.

De status 'adventief' is vrij moeilijk te definiëren, maar over het algemeen worden er exemplaren mee bedoeld die niet op eigen kracht hier zijn gekomen, dit ook niet kunnen, en hier ook niet kunnen overleven. Daarmee worden zwerfers en trekvlinders dus uitgesloten. Het belangrijkste is dat men ervan overtuigd moet zijn dat het dier niet doelbewust hier naar toe is gebracht of uit kweken is losgelaten. Vooral dat laatste is erg moeilijk na te gaan, vooral omdat er tegenwoordig veel exotische insecten worden gekweekt. Bij de behandeling van de monarchvlinder in dit artikel werd reeds gewezen op de problemen die hierbij kunnen ontstaan. Toch menen we aan de adventieven aandacht te moeten besteden, omdat ze als 'wereldreizigers' een interessant fenomeen vormen en ook vaak tot onze verbeelding spreken. Misschien is het streven naar compleetheid een illusie, maar wellicht spoort dit overzicht aan om in de toekomst ook adventieve

vondsten aan ons te melden.

Na het verschijnen van de naamlijst van Kuchlein & De Vos (1999) zijn de volgende adventieven aan ons gemeld:

Hypercallia spec. (Oecophoridae) (figuur 4) - een zeer fraaie en grote microvlinder die in een tuin in Leeuwarden werd gevonden op 3 mei 1999 (J. van de Kooij). Een foto van de vlinder is ter determinatie aan K.R. Tuck (Natural History Museum, Londen) gestuurd, maar kon nog niet tot soort worden gedetermineerd. Vermoedelijk komt de vlinder uit Midden- of Zuid-Amerika;

Figuur 4. Deze vermoedelijk uit Zuid-Amerika afkomstige microvlinder (Oecophoridae) is in een tuin in Leeuwarden gevangen. Hij behoort tot het genus *Hypercallia*, maar is tot op heden nog niet op soort gedetermineerd. Foto: Rob de Vos

This micro moth (Oecophoridae) was captured in a garden in Leeuwarden, Province of Friesland. It belongs to the genus Hypercallia but the species has not been identified yet. It probably originates from South America.

Eurema nicippe (Cramer) (Pieridae) - een soort die sterk lijkt op onze oranje luzernevlinder. Deze vlinder werd echter met cacteeën uit de Dominicaanse Republiek vervoerd. De vlinder werd, samen met nog twee andere exoten (zie hierna), op 30 november 2000 te Honselersdijk (ZH) binnenshuis gevonden (J. Scheffers);

Eurema elathea (Cramer) (Pieridae) - in dezelfde zending gevonden als de voorgaande soort;

Nyctelius nyctelius (Latreille) (Hesperiidae) - in dezelfde zending gevonden als de voorgaande twee soorten;

Pachylia ficus (Linnaeus) (Sphingidae) - deze pijlstaart uit Latijns Amerika was reeds eerder in 1986 in ons land gevonden. In 1998 werd een tweede exemplaar gevonden te Naaldwijk (J. Scheffers);

Xylophanes tersa (Linnaeus) (Sphingidae) - op 29 september 2000 werd deze pijlstaart gevonden in Honselersdijk (ZH) (J. Scheffers) in een open krat met planten uit de Dominicaanse Republiek;

Megalopyge opercularis Smith (Megalopygidae) (figuur 5) - een fraaie spinnerachtige vlinder, uit een familie die vooral in Zuid- en Midden-Amerika verspreid is. J. Voogd kreeg de soort van een kennis, die de vlinder in Utrecht op lavastenen vond, kort ervoor geïmporteerd uit de Canarische Eilanden.

Figuur 5. Een raadselachtige vondst in Utrecht: *Megalopyge opercularis*. Foto: Jeroen Voogd

A mysterious record in Utrecht: Megalopyge opercularis. It was found on lava stones imported from the Canary Islands, but the moth originates from Central and South America.

Dat maakt de vondst nog raadselachtiger, want de soort komt oorspronkelijk in Mexico voor;

Copaxa lavendera Westwood (Saturniidae) - in 1999 werd ons een foto gestuurd van deze fraaie grote gele nachtpauw-oog die oorspronkelijk in Midden-Amerika voorkomt. Saturniidae-expert Dr. W.A. Nässig (Museum Senckenberg, Frankfurt am Main) heeft het exemplaar op naam gebracht. De vlinder zou in Den Helder zijn gevonden in een meidoorn, maar dit leek gezien de gaafheid van de vlinder aanvankelijk onmogelijk. Vermoed werd dat de vlinder was losgelaten door een kweker. Het verhaal zou klaar zijn ware het niet dat een exemplaar van dezelfde soort naar ons werd opgestuurd door de Vlinderstichting. Ditmaal was het een vlinder die vermoedelijk als pop meegekomen was in kleding uit Thailand! De vlinder werd op 19 maart 2001 gevonden te Blaricum (J. van Laar). Hoe een Latijns-Amerikaanse vlinder tussen kleding uit Thailand verzeild raakt is natuurlijk een raadsel;

Lasiocampidae - ten slotte werd in 2000 nog een exotische spinnersoort als rups gevonden op bloemen te Vlaardingingen (H. Nagel). De rups is uitgekweekt, maar de vlinder is nog niet gedetermineerd.

Dankwoord

Met dank aan de volgende waarnemers: B. van As, J.E.F. Asselbergs, A.M. Baaijens, J. de Bakker, M. Bauduin, A. van Beek, R. Beenen, H. Beers, B.M. Beijne-Wierop, K. Bezuijen, J.W.M. Bielen, H.A. Bijl, T.J. Blokland, K. & J. de Boer, J. Boerma, L. Bonhof, H. Bosma, W. Briër, D. Brijs, T.J. de Brouwer, N. Buiten, H. Bunjes, N.A. van der Burg, R. Costers, P. van Dam, A. Deelman, M. Delnoye, W. Domhof, D. Doornheijn, N.W. Elfferich, G.F.C. van den Ende, M.P.C.A. Flint-Diekerhof, A.J.M. Franssen, M.C.R. Franssen, P.A.J. Gaasendam, H. Gehéniou-Lasance, H.J. Goudzwaard, A. Goutbeek, W. Grinwis, L.G. Groen, M. Groenendijk, H. Groenink, R. Gronert, A.C. Grosscurt, J. Hamming, A.J. Heeren-De Boer, W.R.B. Heitmans, P. de Heus, K. Hoek, W. Hogenes, H. ten Holt, H. & A. Hoornveld-Jouksma, J.H. Huisman, K.J. Huisman, IVN Ede-natuurwerkgroep, M. Jansen, M.G.M. Jansen, H. Jellema, P.J. Jeschar, R. Joesse, K. Kaag, I.A. Kaijadoe, D. van Katwijk, M.S.M. de Keijzer, J. Kerseboom, I. Kiel-Hartog, T. Kleijn, KNNV Apel-

doorn, W. Koopman, E. Koopmans-Grommé, J.C. Koster, P. Kreijger, G. de Lange, F. van der Lans, J.A.W. Lucas, R. Luntz, D. Lutterop, P.L. Meininger, F. Melkert, G.P.T.A. van der Meulen, H.D. van der Meulen, G. Minnema, B.B. Möhlmann, E. Molin-Neef, J.J.M. Moonen, H. Nagel, Natuurmuseum Dokkum, C.G.A.M. Naves, K.N.C. Nieuwland, L. Noens, P. Oomen, F.J. van Oosterhout, M. Oosting, C. Ottenheijm, J.H. van Piggelen, A. Plag, W. Poppe, F. Post, D. Prins, S. van Randen, A. Remeus, B. Rietman, P.J. Rooij, W.J. van Rooijen, A. Saunders, J. Scheffers, M. Schevers, G. Schingenga, R.T.A. Schouten, A.E.P. Schreurs, R. Schuitema, C.A. Schulz, J.W. Sinnema-Bloemen, J.A. de Slagter, J. Slot, F. Smit, J.T. Smit, M. Smulders, P. van Son, D. Stienstra, J.H. Stolk, J. Stuurman-Huitema, E. Taelman, W.M. Terluin, J.M. Tilmans, A. van Tuijl, G. Tuinstra, C.H. de Veld, P. Veldman, J. Verburg, D.J. Vethaak-Nijkamp, C. Viveen, Vlinder- en Libellenwerkgroep Zeeland, De Vlinderstichting, Vlinderwerkgroep Friesland, Vlinderwerkgroep Hoekschevaards Landschap, Vlinderwerkgroep Oost Zeeuws Vlaanderen, Vlinderwerkgroep PALM, Vlinderwerkgroep Stad & Ommelaand, J. Voogd, M. Vos, P. Vroegindewei, J. van Vuure, M. de Werd, A. Westerneng, L. Wieteler, natuurorganisatie De Windbreker, G.F. Wilmink, T. Wip, C. Witteveen, J.B. Wolschrijn, P.J. Zumkehr, J.H.H. Zwier.

Literatuur

- KNMI (Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut) 2001. Jaar 2000. Jaaroverzicht van het weer in Nederland 97(13): 1-10.
- Kuchlein JH & Vos R de 1999. Geannoteerde naamlijst van de Nederlandse vlinders: 1-302. Backhuys Publishers.
- Lempke BJ 1969. Trekvinders in 1967. Entomologische Berichten, Amsterdam 29: 7-17.
- Lempke BJ 1982. Trekvinders in 1981 (tweeëntwintigste jaarverslag) (Lepidoptera). Entomologische Berichten, Amsterdam 42: 180-184.
- Vandemaële W 2000. Anno 2000: het jaar van de Koolmotjes. Nieuwsbrief Belgisch Trekvinderonderzoek 14(2): 7.
- Vanholder B 2000. Overzicht van trekvinders in 2000. Nieuwsbrief Belgisch Trekvinderonderzoek 14(2): 4-6.

Geaccepteerd 28 januari 2003.

Summary

Migrating Lepidoptera in 2000 and recent adventive records. Sixtyfirst report.

This report presents an overview of migrating Lepidoptera in The Netherlands in the year 2000. 153 volunteers reported 29 migrating species. Most abundant were *Plutella xylostella*, *Colias croceus*, *Vanessa atalanta*, *V. cardui* and *Agrotis ipsilon*, of which high numbers were counted. *Vanessa atalanta* and *Helicoverpa armigera* were seen in the highest number ever. *Autographa gamma*, *Colias hyale* and *Macroglossum stellatarum* were seen in rather moderate numbers. There were some exciting species recorded too: the fifth Dutch specimen of *Danaus plexippus*, the sixth *Uresiphita gilvata*, the sixth *Trichoplusia ni*, and single records of *Palpita unionalis* and *Hyles euphorbiae*. *Lithosia quadra* has not been recorded from our country for many years, but in 2000 nineteen specimens were seen, mainly in the southern part of the country, but also a few in the central and northern part. Additionally there are some 'new' adventives or aliens for The Netherlands reported.